

Móré Tünde

Még egyszer – Térey János kötetéről

Kis túlzással akár állatorvosi lónak is tekinthetjük Térey János utolsó kötetét, ugyanis a *Nagy tervekkel jöttem Rosmersholmba* címet viselő gyűjteményben a versciklusok között történetfüzerek és Ibsen-átirat is szerepel, semmiképpen sem hagyományos tehát a kötet felépítése. Azonban ez nem jelenti azt, hogy széttartó anyagról lenne szó, a szövegekben újra és újra felbukkan a lassú forgácsolódás, a pusztulás képzete, és véleményem szerint a kötet egyik igen izgalmas kérdése, hogy ez a jelenség a különböző természetű szövegekben hogyan bukkan elő és milyen alakzatokat hoz létre.

Már a kötet cím is felhívja arra a figyelmet, hogy Henrik Ibsen munkássága, jelesül a Magyarországon kevésbé ismert *Rosmersholm* című darab jelentőséggel bír. A másik referenciaszöveg pedig Zoltán Gábor *Orgia* című kötete, a második egységben a *Vendéglő a Zöld Vadászhoz* alcíme *Közvetítés a szomszédból Zoltán Gábornak*. Térey tizenkét egységben, képből mutatja fel egy hely, egy egykorvult családi tér pusztulását. A traumák és romlás hátterében a titkolt és elsimított erkölcsi vétség áll: kollaboráns magatartás a második világháború idején. A pusztulás takargatható, de nem visszafordítható, vagy feltartóztatható folyamat. Ezt a Térey írásművészetében mindig jelentős térbrázolás érzékelteti, elsősorban a tér átrendeződése révén mutatkoznak meg az évtizedek történései. A Zöld Vadászhoz-ban lezajlott eseményeknek egyetlen olyan tanúja van, aki nem változik: a falon függő kitömött vadkanfej, aki mindent lát és semmit sem ad tovább. Az események középpontjában mégis inkább a gyermek Lili sorsa áll, körülötte változik a ház.

Az Ibsen átiratokban az *Átadás* útmutatóként is olvasható az *Átvételhez*, amely már drámaszöveg formájú. Rosmersholm mindkét részben szimbolikus jelentést kap. Az első esetben a világ jobbítására vállalkozó kudarcos értelmiségi számára nyújt menedéket, míg a második esetben a régi ház fullasztó levegője az egykori szellemeket, cselekedeteket idéz fel az ottélőkben, amely ellehetetleníti mind az újrakezdést, mind a felejtést.

A tér kiemelt jelentősége mellett fontos szerepet kap a vizualitás, az érzékszervek közül a szem. Az első versciklus címe, az *Elfüggönyözött ország* a nem láthatóra, rejtett közösségre utal, a kifejezés részben vonatkozhat arra, hogy az ország nem látható, részben pedig arra, hogy a nem látás képessége az országra is érthető. A közéleti hangoltság már az első versben, az *In situ*-ban egyértelmű, az athéni demokrácia hanyatlását olvassa rá a szöveg a posztoszocialista bérháznegyedek közt megbúvó sötétséggel és nyomorultsággal. „Csúsós a kerámiajárda,/ Folt hátán folt./ Elgörbült oszlop alatt prosti figyel,/ Nem süt rá a kiégett lámpa./ Vásott kerítésen túl üres telek ásít./ Autójavító, amely inkább roncstelep;/ És paravánként rejt egy drogelosztó bázist.”

Perszephoné mítoszát, amely alapvetően a lányától megfosztott édesanya szempontját érvényesíti, vagyis elsősorban a hiány tapasztalatát közvetíti, a *Perszephoné levele* ugyan feléleszti, de egy gyökeresen más szempontot érvényesít azáltal, hogy az elrabolt lány szólal meg a lázadó tinilány szövegeiből felépítve. A levélforma feleleveníti azt az irodalmi hagyományt, amely a tradicionális mitológiai történetek helyett a néma, passzív szereplők szempontját érvényesíti, és teremti meg az ő narratívájukat, hasonlóan Ovidius hős nő leveleihez. Perszephoné egyértelműen elveti a mintakövetést, Hádészt pedig azért követi, mert ez zabolátlan, öntörvényű döntést jelent, ahol az érzelmeit és viselkedését a saját maga által választott keretek határozzák meg, nem pedig egy külső autoritás, mint az anyai tekintély. „Miért akarsz engem bármi áron/ Birtokolni? Értsd meg,/ Nem lehet mindig ugyanaz a monoton nyár,/ Ugyanaz a süppedő, simulékony/ Szintetizátorszőnyeg alattunk./ Ambróziaundorom van!”

A *Barbaricum* címében felidézi a római provinciák határain kívül eső területekre, és ennek következtében a műveletlenség érzékeltetésére használt jelzőt, azonban a szövegben a nyers erő, a romlatlanság kifejezésével párosul: „Képzeld tömzsi őrtornyot a szárazulatra./ Képzeld ide a Barbaricumot

a benne honos/ Varacskos disznókkal,/ Mosdatlan szakállasokkal/ Vagy csupasz állúakkal, mint a túlpumpált Conan.” A vers második blokkjának címe egyértelműen a bulvár regisztere felé mozdítja a szöveget: a Te mit csináltál Diana hercegnő halálakor? mégis a különböző idősíkok a helyeken, tereken hagyott nyomait teszi világossá. A Váci úton a lírai én munkahelyének változó terei indítják el azt a folyamatot, amely reflektál részben arra, hogyan alakult a lírai én sorsa („Novemberben, ahogy megígérték,/ Elköltöztünk Óbudára,/ Kaptunk takaros új irodákat/ Tisztára, mint a Tesz-Vesz város,/ De én költözés után sem találtam a helyemet.”), részben pedig az első munkahely ismerőségének felszámolását is felidéz, amelynek révén visszajutunk az ókori réteghez, a barbaricumhoz. A lírai én számvetését, saját élettörténetével való elszámolását közvetíti *A hajdú, a nagykun, a tót meg a jász*, vagy a *Málnaföldek mindörökre* is, mindkettő a fiatalság elmúlását regisztrálja, a középkorú férfihang az előbbinél a föld elvesztését rezignáltan veszi tudomásul, míg az utóbbiban éppen ellenkezőleg a szabadságot jelenti az, hogy megszabadul a málnaföld gondozásától.

A második ciklust, amelynek éppen címadó verse, az *Udvari kultúra* épít már kimerült képekre, mint a cirkuszt szerető nép, barbár hév, egy beékelt prózai szöveg töri meg. Az *Elhoztuk a leckét* a hétköznapi esemény leírása révén (két osztálytárs a mumpszos Marcikának elviszi a házit) az abszurdításba hajló gyermekkor (kiderül, hogy Marcika még rácsos ágyban alszik) messzemenő következményeket is megmutatja. Az igazodás egzisztenciális zsákutcáját lényegre látóan járja körül a *Régi színészek a kőszínházban*, a színházi igazgatóváltás adja az alkalmat arra, hogy a vezetőváltás állandó, területtől független kérdéseit tárgyalja a szerep metaforájával. „Nem az a kérdés,/ Adod-e Poloniushoz arcodat;/ Hanem hogy lesz-e Polonius?” Az én által titkolt élethelyzeteket mutatja be az *Elfüggönyözött ember* vagy éppen a *Csengőhang*. Ennek a témának a legérzékesebb változata a *Beavatkozni*

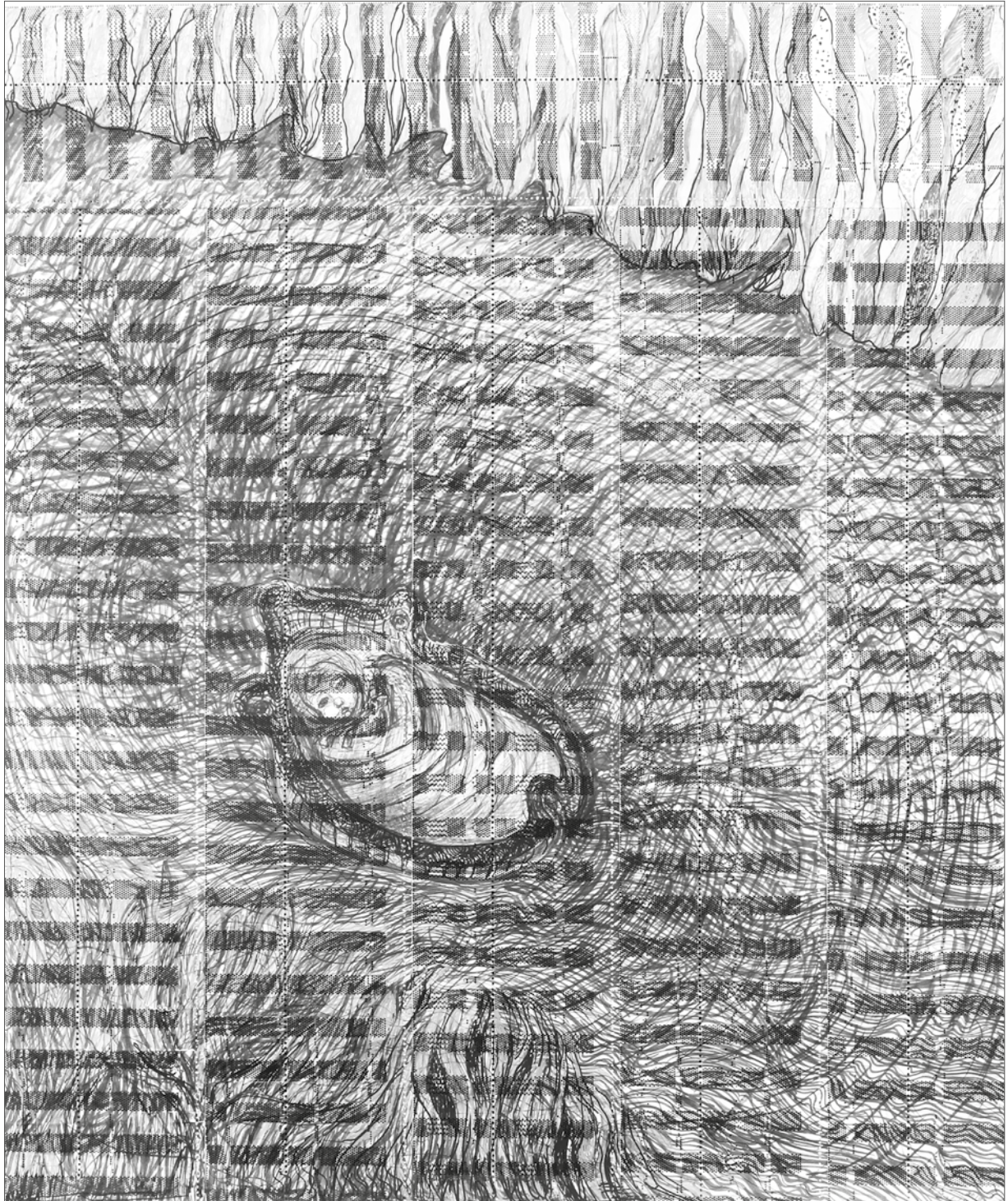
tilos!-ban olvasható, amely az új élet elnyerését egy olyan lehetőségnek tekinti, ami nem vezet dicsőséghez: „Oszlatja majdnem örök álmod,/ Fölnyitva betonszarkofágod,/ Hogy új szégyenre keltsen–/ Biztos, hogy ezt akarod?”. Egyiptomi motívumokkal tarkítva a törlés, újírás, újakezdés mozzanatait a festmény médiumán keresztül ábrázolja a szöveg, amely végső soron irányíthatatlan folyamatnak bizonyul, az utókor szándékai érvényesülnek rajta.

A kötet záróciklusa viszont az *Élete augusztusában* címmel – amely szerencsésen variálja meg az életkorokhoz kötődő nyelvi sztereotípiákat – a számvetésre mutat számos változatot. Az *Életművészet* apró hangulatképét követik az idő múlását tematizáló versek. Ennek számos árnyalatát olvashatjuk, mint a *Kétféle sötét*, amely a kereskedő sajátos időszámítására, vagy a *Látogatás egy frontembernél*, amely a fiatalkori remények elmúlására reflektál, Ady Endre mottót használva. Utóbbi az évek múlásához egy-egy jellegzetes szituációt is kapcsol, ami az aktív és passzív magatartás közötti váltakozást is megmutatja, de míg a vers elején a cselekvés pozitív előjelet kap („Bárki lehet sztár, csak akarni kell.”), a szöveg végén egyértelműen kétségbeesett, kudarcos minőséget nyer el: „Karácsonykor, üres panziódban/ Rángatod majd a pánik-kilincset.” A remények elpárolgása, a kilátástalanság, mint létállapot jelenik meg a kötet szövegeiben, *A déli falvak* egyértelmű tételmonddal kezdődik: „A déli falvak vesztesek/ És elhasználtak.” A vers többi része ennek az állításnak a kifejtése, ez elsősorban az ellentét alakzatára épül fel, minden kicsit kisebb, csúnyább, rosszabb, kevesebb, mint északon. A Balaton két partjának viszonya régi toposz, ahogyan a vers olvasása során eszünkbe juthat az is, hogy a Balaton magyar tengernek titulálása szintén ellentmondás.

Térey János váratlanul utolsó kötetében a tematika a korábbi gyűjteményekhez

hasonló, a mindennapi élet, a körülöttünk lévő világ leírása történik meg, aprólékos, pontos megfigyeléseket tesz a közéletre vonatkozóan is. A kötet záróverse viszont közéleti szempontból éppen ellenkező hangoltságú, az éjszakába fordult Magyarországon működő gyászmunkással folytatott dialógus elutasítja a fásult belenyugvást éppúgy, mint a menekülést: „Temetem a birkatürelmet,/ Mától lázadok.”

*Térey János: Nagy tervekkel jöttem
Rosmersholmba, Jelenkor, 2019*

MÁLIK IRÉN: Szinbád – 2019